

Prof. dr hab. inż. Krzysztof Krawczyk
Wydział Chemiczny Politechniki Warszawskiej
00-664 Warszawa, Noakowskiego 3

Warszawa, 2023.05.18.

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego oraz osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę postępowania habilitacyjnego Pani dr Anny Bojanowskiej-Czajki.

**Tytuł osiągnięcia będącego podstawą postępowania habilitacyjnego:
Wykorzystanie promieniowania jonizującego do rozkładu zanieczyszczeń organicznych w wodzie i innych matrycach naturalnych**

1. Podstawowe dane o Habilitantce.

Pani dr Anna Bojanowska-Czajka jest absolwentką Wydziału Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Dyplom magistra chemii uzyskała w 1999 roku po obronie pracy magisterskiej zatytułowanej „Wpływ octanu n-butylu na kinetykę elektroredukcji jonów Zn(II) w wodnych roztworach NaClO₄”.

Dyplom doktora nauk chemicznych, w zakresie chemii, uzyskała w dniu 20.06.2008 roku uchwałą Rady Naukowej Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej w Warszawie, po obronie rozprawy doktorskiej pt. „Analityczne badania produktów radiolitycznej degradacji wybranych pestycydów MCOA i karbendazymu”. Promotorem pracy doktorskiej był Pan prof. dr hab. Marek Trojanowicz.

W latach 2009-2021 **Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** była adiunktem w Instytucie Chemii i Techniki Jądrowej, a od 01.01.2022 jest meteorologiem w Głównym Urzędzie Miar w Warszawie.

2. Ocena osiągnięcia habilitacyjnego

Praca habilitacyjna dotyczy bardzo ważnego z punktu widzenia ochrony środowiska wykorzystania promieniowania jonizującego do rozkładu zanieczyszczeń w wodzie. Stosowane obecnie metody przemysłowego oczyszczania wody często nie pozwalają na uzyskanie całkowitego rozkładu substancji, których działanie na organizmy żywe nie jest do końca określone. W ostatnich latach pojawiły się nowe metody rozkładu stabilnych związków i zanieczyszczeń z wykorzystaniem promieniowania elektromagnetycznego

(promieniowanie gamma i rentgenowskie) oraz promieniowania korpuskularnego (przyspieszone elektrony o wysokiej energii). Metoda ta jest atrakcyjna ze względu na wysokie stężenie rodników i innych utleniaczy. Przedłożony do recenzji dorobek naukowy **Pani dr Anny Bojanowskiej-Czajki** jest bardzo wartościowy pod względem naukowym i praktycznym. Praca ma charakter kompleksowy i charakteryzuje się bardzo wysokim poziomem naukowym. Dorobek Habilitantki zawiera wiedzę z zakresu oddziaływania promieniowania jonizującego na związki chemiczne zawarte w roztworze wodnym, a uzyskane w pracy wyniki mogą posłużyć do opracowania skutecznej metody ich redukcji.

Rozprawa habilitacyjna obejmuje 10 oryginalnych publikacji, w których udział Habilitantki jest dominujący. Przedstawione w niej wyniki badań są bardzo ważne dla rozwoju nowoczesnych metod rozkładu substancji, o niskim stężeniu, które występują w wodzie. Uzyskane wyniki mają charakter innowacji naukowych i stanowią istotny wkład w badanie zjawisk zachodzących w promieniowaniu jonizującym. Z drugiej strony wyniki mogą być wykorzystane w praktyce przemysłowej.

Celem prac, które przeprowadziła **Pani dr Anna Bojanowska – Czajka**, w ramach przygotowywania habilitacji, było określenie możliwości zastosowania promieniowania elektromagnetycznego (promieniowanie gamma emitowane m.in. przez izotop ^{60}CoO) i promieniowania korpuskularnego (przyspieszona wiązka elektronów o wysokich energiach) do rozkładu wybranych organicznych zanieczyszczeń w roztworach wodnych. Badania zostały przeprowadzone dla związków z grupy pestycydów (chlorfenwinfos – H1, H2, - karbamazepina CBM, ibuprofen IBU - H5, H6), parathion - H4) oraz dla wybranych farmaceutyków i związków zaburzających pracę układu hormonalnego człowieka (diklofenak DCF (H5, H6 i H8), karbamazepina CBM (H5, H6), sertraliny SER i citalopramu CIT, H10 oraz bisfenol A BPA (H10)). Chlorfenwinfos i paration były powszechnie stosowanymi insektydami, które ze względu na dużą toksyczność w wielu krajach zostały zakazane, ale ich stężenie w zasobach wodnych cały czas pozostaje na wysokim poziomie. Karbendazym jest jednym z najpopularniejszych środków ochrony roślin stosowanych do ochrony przed grzybami. Pozostałe związki są składnikami farmaceutyków.

Pani dr Anna Bojanowska - Czajka wybrała te związki, ponieważ pojawiają się one w środowisku naturalnym i coraz więcej doniesień literaturowych świadczy o ich negatywnym wpływie na organizmy żywe.

Pani dr Anna Bojanowska – Czajka określiła również wpływ obecność innych, powszechnie występujących w rzeczywistych roztworach wodnych, związków, które mogą powodować zmniejszenie stężenia rodników, na przebieg procesów zachodzących pod wpływem promieniowania γ i wiązki elektronów. Bardzo ważną rzeczą było uzupełnienie badań wydajności procesu o pomiar toksyczności i cytotoksyczności badanych roztworów zarówno przed jak i po

działaniu promieniowania jonizacyjnego, co pozwoliło już na etapie badań wstępnych wnioskować o potencjalnych możliwościach zastosowania tych procesów na szerszą skalę. Wzrost toksyczności jest zjawiskiem niepożądanym i dyskwalifikuje proces w przypadku zastosowań praktycznych.

Dla badanych związków określono wpływ na wydajność rozkładu wielu czynników, m.in. stężenia początkowego, pH roztworu, wielkości dawki promieniowania, szybkości dawkowania a także obecności substancji, które potencjalnie w środowisku naturalnym mogą konkurować w reakcjach z rodnikami. Na podstawie wyników przeprowadzonych badań, **Habilitantka** stwierdziła, że technologie radiacyjne, w tym szczególnie wiązka elektronów, pozwalają uzyskać zadowalające rezultaty w degradacji zanieczyszczeń organicznych w wodzie. Uzyskane dane eksperymentalne dostarczyły wielu nowych niepublikowanych wcześniej informacji dotyczących zastosowania technologii radiacyjnych na potrzeby ochrony środowiska, w szczególności do oczyszczania wód i ścieków. Dodatkowe wspomaganie chemiczne, poprzez dodatek np. ozonu, pozwala znacznie obniżyć wielkość dawki niezbędnej do uzyskania całkowitego rozkładu.

W przeglądowej pracy **H9 Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** przedstawiła główne zagrożenia środowiska, które wynikają ze zwiększenia zanieczyszczeń organicznych powodujących zaburzenia układu endokrynnego, do których należą farmaceutyki i związki o budowie zbliżonej do naturalnych hormonów. Za główne źródło obecności farmaceutyków w środowisku uznaje się oczyszczalnie ścieków, z których pozostałości leków nie są całkowicie usuwane oraz przemysł, gospodarstwa rolne i szpitale. **Habilitantka** przedstawiła, że zaawansowane procesy utleniania/redukcji (AOP/R) są coraz częściej stosowane, jako drugi stopień oczyszczania wody po konwencjonalnym oczyszczaniu ścieków. Metoda ta jest skuteczna w procesie usuwania biodegradowalnych zanieczyszczeń organicznych o niskim stężeniu. W publikacji **Habilitantka** przedstawia możliwości aplikacyjne wykorzystania promieniowania jonizującego do degradacji wybranych zanieczyszczeń endokrynologicznych w wodzie i ściekach. Wyniki dotyczące zastosowania technologii radiacyjnych, przedstawionych w tym artykule, potwierdzają możliwość wykorzystania promieniowania gamma i wiązki elektronów w celu uzyskania zadowalającego rozkładu szkodliwych związków i zmniejszenia toksyczności. Wyjątkową zaletą, w stosunku do innych metod, jest możliwość równoczesnej degradacji zanieczyszczeń na drodze utleniania i redukcji i stosunkowo krótki czas procesu.

W pracy **H1 Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** zastosowała technologie radiacyjne do rozkładu wybranych związków z różnych klas pestycydów, w tym fungicyd imidazolowy (karbendazym) i fosforoorganiczny pestycyd (chlorfenwinfos). Za pomocą technik: HPLC z UV/VIS i detekcji fluorometrycznej, chromatografii jonowej i metod LC/MS zbadała skuteczność rozkładu badanych związków w różnych warunkach napromieniowania oraz zidentyfikowała produkty ich rozkładu. Bardzo ważnym elementem tej pracy było monitorowanie zmian toksyczności w wyniku oddziaływania promieniowania z badanymi roztworami. Pomiarów te **Habilitantka** prowadziła przy użyciu testu bioluminescencji Microtox i testu Daphtokit.

Ważnym wynikiem tych badań jest stwierdzenie, że wartość pH roztworu, zawierającego karbendazym, nie ma wpływu na przebieg procesu. **Habilitantka** uzyskała również dobra korelację wyników eksperymentu rozkładu karbendazymu z wynikami modelowania kinetycznego. Zastosowanie do monitoringu toksyczności pestycydu i produktów jego rozkładu komórek białaczki ludzkiej pozwoliło stwierdzić, że badania toksykologiczne roztworów przed i po napromieniowaniu są niezbędnym uzupełnieniem analizy chemicznej.

Ważnym osiągnięciem **Pani dr Anny Bojanowskiej – Czajki** jest wykazanie w pracy **H2**, że promieniowanie γ ze źródła ^{60}Co może być zastosowane do rozkładu pestycydu fosforoorganicznego tj. chlorfenwinfosu oraz, że rozkład z użyciem tego promieniowania nie powoduje powstawania nieorganicznych fosforanów. Niestety produkty rozkładu chlorfenwinfosu powodują wzrost toksyczności wobec bakterii bioluminescencyjnych *Vibrio fischeri* (w teście Microtox). Można ją zredukować stosując wyższą dawkę promieniowania. Wyniki badań jeszcze raz potwierdził konieczność monitorowania procesów rozkładu organicznych zanieczyszczeń w wodzie i odpadach.

Wyniki badań **H3 Pani dr Anny Bojanowskiej - Czajki** rozkładu karbendazym, w syntetycznych roztworach wodnych i ściekach przemysłowych uzyskane za pomocą promieniowania γ pozwoliły stwierdzić, że prowadząc procesy radiolityczne konieczna jest ścisła kontrola toksyczności i cytotoxyczności zarówno roztworów przed jak i po naświetlanie. W pracy zastosowano pionierską metodę, z użyciem ludzkich komórek białaczkowych.

Pani dr Anna Bojanowska - Czajka zastosowała promieniowanie γ do oczyszczanie rzeczywistych próbek ścieków pochodzących z krajowej produkcji **H3**. Głównymi składnikami organicznymi badanych odpadów powstających w procesie produkcji były 2-aminobenzimidazol, 2-hydroksybenzimidazol i karbendazym. Stwierdzono także obecność dużej liczby innych niezidentyfikowanych składników. Napromieniowanie surowych, nierozcieńczonych, odpadów dawką 50 kGy spowodowało spadek zawartości głównych zanieczyszczeń jedynie o 20%. Aby zoptymalizować proces należy przeprowadzić bardziej szczegółowe badania, uwzględniające chemiczne wspomaganie procesu radiacyjnego w celu zwiększenia wydajności rozkładu dla zastosowanej dawki promieniowania. Jednym z najprostszych sposobów na obniżenie dawki było rozcieńczenie ścieków. Dwudziestokrotne rozcieńczenie ścieków i poddanie ich działaniu wiązki elektronów umożliwiło uzyskanie całkowitej degradacji karbendazymu, 90% degradacji 2-hydroksybenzimidazolu i 98 % degradacji 2-aminobenzimidazolu (dawka promieniowania 26 kGy). Podany przykład zastosowania metody radiolitycznej do rozkładu karbendazymu w odpadach przemysłowych wskazuje na możliwość technologicznych zastosowań opracowanej metody, zwłaszcza, gdy promieniowanie gamma zostanie zastąpione przez wiązkę przyspieszonych elektronów, co wiąże się ze znacznym skróceniem przebiegu procesu.

Pani dr Anna Bojanowska - Czajka w swoich pracach zastosowała hybrydową metodę łączącą działanie promieniowania oraz ozonu wprowadzanego do oczyszczanego roztworu w trakcie lub

przed procesem napromieniowania (promieniowanie γ ze źródła ^{60}Co) **H4**. W badaniach zastosowano paration, który podobnie jak CVF należy do pestycydów fosforoorganicznych. W pracy przedstawione są wyniki badań dotyczących czynników, które wpływają na rozkład parationu oraz powstawanie i rozkład głównych produktów ubocznych. Zbadano wpływ wielkości dawki promieniowania, długość czasu ozonowania i obecności tzw. „wyłapywaczy” rodników. **Habilitantka** stwierdziła, że najbardziej wydajne jest promieniowanie γ połączone z krótkim okresem ozonowania. Ozonowanie pozwoliło na obniżenie dawki promieniowania z 4 do 1 kGy. Rozkład parationu za pomocą promieniowania γ wydaje się być atrakcyjną alternatywą dla innych opracowanych metod AOP do rozkładu parationu.

W czasie badań rozkładu diklofenaku (DCF) **H5**, za pomocą promieniowania γ , **Habilitantka** określiła wpływ wielkości pochłoniętej dawki promieniowania gamma, a także obecności wybranych związków, które powodują zmniejszenie stężenia rodników na przebieg procesu. Obecność tych związków, o stężeniu ok. 50 mg/L, nie miała wpływu na wydajność procesu degradacji DCF. **Habilitantka** skoncentrowała się również na badaniu rzeczywistych próbek, które zawierały również inne farmaceutyki. W warunkach rzeczywistych diklofenak i ibuprofen zostały całkowicie rozłożone przy zastosowaniu dawki 100 Gy. Karbamazepina i bisfenol A były jednak nadal obecne w badanym roztworze nawet po napromieniowaniu dawką 250 Gy.

Habilitantka zastosowała **H6** wiązkę przyspieszonych elektronów lub promieni γ do procesu rozkładu toksycznych substancji i jednoczesnego rozszczepiania cząsteczek wody, generując silne utleniacze i reduktory (rodniki). W tej pracy stosowano procesy AOP i AORP do usuwania karbamazepiny i diklofenaku z wody oraz ścieków. Ważnym efektem tych prac było stwierdzenie, że niezależnie od tego, czy stosowano wiązkę przyspieszonych elektronów, czy promieniowanie γ są to procesy wysokoenergetyczne. W porównaniu do czysto chemicznych metod, są bezpieczniejszą dla środowiska i czystsza technologią, która minimalizuje powstawanie niebezpiecznych produktów ubocznych. W porównaniu z UV AOP napromieniowanie wiązką elektronów jest technicznie prostsze, prawie niewrażliwy na kolor i zawiesinę w roztworze i zachodzi niezwykle szybko. Niestety, ale technologia wykorzystująca przyspieszone elektrony jest rzadziej stosowana niż UV.

Technologia wykorzystująca wiązkę przyspieszonych elektronów jest obecnie stosowana w coraz większym stopniu w wielu sektorach przemysłu, które wymagają szybkich i ekonomicznych procesów

Nie ma wątpliwości, że koszt akceleratorów generujących przyspieszone elektrony będzie obniżany przez doskonalenie technologiczne i procesowe ich otrzymywania. Zastosowania promieniowania jonizującego w skali rzeczywistej mogłyby idealnie uzupełniać tradycyjne procesy uzdatniania wody i ścieków.

W pracy **H7 Habilitantka** zbadala rozklad bisfenolu A (BPA) w wodzie i sciekach. Stwierdzila, ze szczególnie skuteczne usuwanie BPA zachodzi z udzialem rodnikow OH, ktore powstaja w wyniku radiolizy wody pod wplywem promieniowania γ . Dla poczatkowego stzenia BPA 10 mg/L **Habilitantka** wyznaczyla stala szybkości reakcji pseudo pierwszego rzędu rodnikow OH z BPA w obojętnych, napowietrzonych roztworach. Wynosila ona $0,392 \text{ min}^{-1}$. W pracy **H8 Habilitantka** prowadziła rozklad diklofenaku (DCF) w sciekach z miejskiej oczyszczalni sciekow. Badania prowadzone byly z wykorzystaniem zarowno promieniowania gamma, jak i wiązki elektronow. Zaobserwowano, ze DCF w fazie wodnej, powyzej osadu, zostal rozlozony z taka sama wydajnością przy uzyciu zarowno gamma promieniowanie i wiązka elektronow. Natomiast dla DCF w osadzie stwierdzono wyzsza efektywnosc degradacji, gdy zastosowano promieniowanie gamma. W pracy **H10 Habilitantka** rozkladala sertraline (SER) i citalopram (CIT) z wod naturalnych przy uzyciu promieniowanie γ . **Habilitantka** stwierdzila, ze proces rozkladu badanych lekow przeciwdepresyjnych z najwieksza skutecznoscia zachodzi w reakcji z rodnikiem hydroksylowym.

Przedstawiony dorobek w formie autoreferatu powstalego na podstawie 10 publikacji swiadczy o dojrzalosci naukowej i ogromnej wiedzy **Habilitantki**. Niestety musze jednak zwrócic uwage na sposob przedstawienia osiagnieć w autoreferacie. Bardzo czesto prezentowanych wynikow **Habilitantki** nie mozna odróżnić od wynikow innych autorow. Oczywiscie oceniany jest dorobek naukowy w formie artykulow, ale autoreferat powinien byc rowniez napisany prawidlowo.

3. Ocena calosci dorobku naukowego

Pani dr Anna Bojanowska-Czajka jest autorka 10 artykulow, ktore sa podstawa osiagniecia habilitacyjnego oraz 16 innych artykulow. Byla rowniez uczestniczka na 16 konferencjach miedzynarodowych i 22 krajowych.

Artykuly, ktorych **Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** jest autorka lub wspolautorka cytowano 553 razy (wg Web of Science). Sumaryczny Impact Factor wynosi 98,44, a indeks Hirscha 14 (wg bazy Web of Science),

Pani dr Anna Bojanowska-Czajka uczestniczyła w realizacji 9 grantow, a w jednym byla kierownikiem.

Jest naukowcem rozpoznawalnym w srodowisku zajmujacym sie radiochemia, o czym swiadczy 12 recenzji artykulow naukowych w prestizowych czasopismach. Jest rowniez czlonkiem kolegium reakcyjnego Chemical Treatments, jako recenzent w Frontiers in Environmental Chemistry.

Na podstawie przedstawionego wniosku stwierdzam, ze **Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** jest profesjonalnym pracownikiem naukowym zdolnym do samodzielnych badan.

4. Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej

Pani dr Anna Bojanowska-Czajka, jako pracownik Instytutu Chemii i Techniki Jądrowej nie miała możliwości prowadzenia regularnych zajęć dydaktycznym. W Jej dorobku dydaktycznym jest, w ramach współpracy z Wydziałem Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, opieka nad 5 studentami, którzy wykonywali prace magisterskie pod kierunkiem Pana prof. dr hab. Marka Trojanowicza.

Sprawowała również opiekę nad studentami zagranicznymi odbywającymi staże naukowe z ramienia IAEA.

5. Podsumowanie i wniosek końcowy

Na podstawie przedstawionego do oceny wniosku zawierającego dorobek naukowy składający się na rozprawę habilitacyjną stwierdzam, że **Pani dr Anna Bojanowska-Czajka** jest dojrzałym i kreatywnym pracownikiem naukowym. Wyniki, które uzyskała mają bez wątpienia charakter nowości naukowej i wnoszą z jednej strony znaczący wkład do nauki o procesach zachodzących w wodzie pod wpływem promieniowania jonizującego, z drugiej mogą być zastosowane w skali przemysłowej do oczyszczania wody pitnej.

W moim przekonaniu przedstawiona rozprawa habilitacyjna oraz dorobek naukowy **Pani dr Anny Bojanowskiej-Czajki** spełniają w pełni warunki uzyskania stopnia doktora habilitowanego nauk ścisłych i przyrodniczych w dyscyplinie nauki chemiczne, określone w art.219 ust.1 pkt. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Wnoszę zatem o dopuszczenie **Pani dr Anny Bojanowskiej-Czajki** do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

